Maral Noshad Sharifi

Citroeninkt

2023 Prometheus Amsterdam

De Nederlandse vertaling van het gedicht van de Perzische dichter Hafez is van Hans de Bruijn.

© 2023 Maral Noshad Sharifi
Omslagontwerp Jan van Zomeren
Foto omslag Maral Noshad Sharifi bewerkt door Claire Witteveen
Foto auteur Bart Heynen
Opmaak binnenwerk Mat-Zet bv
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4466 1

1

De school

1994

Juf Petra vindt poep niet vies. Hurkend kijkt ze me aan. Haar lange gele rok ligt als een waaier over de vloer waar iedereen met zijn vieze schoenen overheen stampt. Volgens mijn moeder liggen de straten hier vol hondenpoep. Ook al valt er veel regen uit de hemel, de straten blijven vies.

'Talar,' zegt de juf. 'Welkom in groep 2.'

Aan de muur achter haar hangen haakjes, oneindig veel, met daarboven de namen van mijn nieuwe vrienden. Iedereen krijgt een eigen dierensticker.

'Vanmiddag gaan we wat oefeningen doen,' zegt juf Petra, 'en als je die goed doet, mag je blijven.' Al haar zinnen eindigen met een glimlach. Ik wil een sticker van een kikker.

Door de kier van de deuropening tuur ik het klaslokaal in. Blonde engeltjes schieten met piepende schoenen door de ruimte. De meisjes dragen lange rokken met kleurrijke maillots. De jongens, net als ik, een broek. Niemand huilt.

In het azc, waar we tot een paar weken geleden woonden, zat geen echte school. Er was een speelruimte, en een kast vol multomappen met kopietjes van opdrachten. Cesar lag in de hoek van de zaal, bij de baby's, terwijl ik in de andere hoek telde hoeveel ballen ik zag of letters met plaatjes verbond. Volgens mama zouden die opdrachten me voorbereiden op school. Tijdens onze reis, als ze niet huilde, oefenden we het alfabet. Ik heb alle opdrachten in die vier mappen gemaakt, en toen ik ze af had nog een keer. Dat moest van mama.

Een jaar lang vroeg ik het haar elke dag, volgens mijn moeder op de verkeerde momenten: 'Wanneer mag ik naar school?'

Nu ik er eindelijk ben, wil ik voor altijd blijven.

'Kruis je handen maar, Talar,' zegt juffrouw Petra. Ik zit naast haar in de kring. Ze legt haar handen op de mijne. 'Voor het gebed.'

Gebed? Ik kijk haar aan. Terwijl de juf mijn vingers samenpropt, zie ik hoe de engeltjes hun ogen dichtknijpen.

'Onze Vader die in de hemel zijt,' beginnen ze in koor, 'Uw naam worde geheiligd, Uw koninkrijk kome. Uw wil geschiede, gelijk in de hemel alzo ook op de aarde. Geef ons heden ons dagelijks brood en vergeef ons onze schulden gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren.'

Hoe hebben ze dit allemaal uit hun hoofd geleerd? Moest mama dit vroeger op school ook doen?

'Amen!' roept de klas.

Laat ik met dit woord beginnen, niet vergeten: amen, amen.

'Lieve-Heer,' gaat de juf verder. Ik kijk omhoog, haar ogen zijn alweer dicht. 'Kunt u ons helpen Talar vandaag welkom te heten in onze klas? Ze is van ver gekomen, dus we moeten lief voor haar zijn.'

Van ver?

Een voor een openen de kinderen hun ogen, ze kijken nu mijn kant op. Ik ga op mijn handen zitten, mijn benen slingeren heen en weer. Ik weet even niet meer waarom ik hier zo graag wilde zijn.

'Heeft iemand een vraag voor Talar?'

Stilte. Nog steeds staart iedereen mijn kant op. Een jongen met geel haar trekt de lussen van zijn capuchon samen. 'Het kan zijn dat ze sommige woorden nog niet kent, daar kunnen jullie haar bij helpen.'

De andere kinderen blijven braaf tekenen in hun schriften terwijl juf Petra mij meeneemt naar een kamertje aan het einde van de gang. Hier gaat alles vanzelf. Aan de muur van de kamer hangen ingelijste tekeningen van pinguïns. Ik weet niet of ze door leerlingen zijn gemaakt of uit de winkel komen. De juf legt vier vellen papier met plaatjes op tafel. Opdrachten. Mijn moeder had gelijk.

'Wat zie je hier?'

'Ballon.'

'En wat doet een ballon?'

'Vlieg.'

‘Uitstekend, Talar. Maar het is vliegen, vlíeg-en. Een vlieg is een insect.’

‘Vliegen,’ herhaal ik. ‘Een vlieg is insect.’

‘En hier?’ Ze wijst naar een aap, daarna een vogel, een bloem, een vis, een wolk, een huis, een auto, een fiets, een vaas, een bal, een vork. Ik weet alles, tot we bij het laatste komen: een gebouw met een puntdak.

‘Weer een huis?’

‘Nee, Talar,’ zegt de juf. ‘Kijk eens goed. Dit is een kerk. Het huis van de Heer.’

Ik knik.

‘Misschien noemen jullie het een moskee?’ Ze lacht weer naar me. Ik knik nog maar een keer.

‘Komt goed, hoor,’ zegt de juf. ‘Van mij mag je in onze klas blijven.’

Terug in het klaslokaal trek ik een boek met een kikker uit de kast. Hij staat op twee benen en draagt een broek met rode en witte strepen. Ik denk aan de kikkers die mama en ik in het bos zagen, tijdens onze lange tocht. Die kikkers hadden vier pootjes en waren naakt. Wat moeten ze het koud hebben gehad.

Zelfs met een deken om ons heen hadden mama en ik nog zitten beven onder de boom. We hadden honger. Tussen mijn benen had ik de zwarte leren tas, met onze spullen. Mama had tussen haar benen een buik die steeds groeide. Het was donker, maar ik hoorde van alles: de wind, vogels, kikkers.

Ik moest even in slaap zijn gevallen, want opeens

flitsten in mijn ogen twee koplampen. Mama schrok op. We wisten dat die sirenes voor ons waren bedoeld, dat de agenten voor ons kwamen. Dat we weer waren gesnapt. 'Nu kan ik zeker nooit naar school, hè?' Geen antwoord. Misschien hoorde ze me niet. De agenten namen ons mee naar een huisje van bakstenen. Aan het plafond hing een buis met wit licht dat brandde in mijn ogen. Toen pas zag ik de rode krassen op mama's wang, de zwarte aarde onder haar nagels. Haar knie trilde tegen de rand van de tafel. Dagenlang hadden we door het bos gerend. Omdat ik altijd voorop moest lopen van mama, kon ik nooit zien wat er achter me gebeurde. Opeens liet mama haar voorhoofd neervallen op tafel. Minutenlang bleef ze zo liggen. Ze huilde tot er een nieuwe agent naar binnen liep die handboeien bij haar omdeed. Met haar handen maakte ze een hartje. Voor mij? 'Kijk de andere kant op, Talar!' Ik draaide mijn hoofd weg. 'Is goed, mama,' antwoordde ik, zoals altijd.

'Mijn mama zegt dat jij uit een ander land komt.' Ik veer omhoog. Naast mijn tafel is een meisje komen zitten met geel haar en oogleden die als een gordijn over haar felblauwe ogen heen hangen.

'Hoe jij heet?'

'Johanna,' antwoordt ze en ze herhaalt: 'Mijn mama zegt dat jij uit een ander land komt.'

'Wat is land?'

Johanna schudt haar hoofd en verdwijnt. Vastbera-

den loop ik naar juffrouw Petra, want ik mocht haar alles vragen, daar was ze voor, dat had ze zelf gezegd.

'Jij bent geboren in Iran, dit is Nederland,' zegt de juf. 'Dat zijn dus twee verschillende landen. Snap je?'

Ik snap er niets van. Komt niet iedereen uit Iran?

'De juf heeft gelijk,' zegt mama als we 's avonds samen in haar bed liggen. Mijn ogen zitten dicht op haar roze wangen. In haar blik lees ik dat ze hier ver vandaan is. 'Dit is Nederland, een ander land, met een andere taal. Wij zeggen *jek*, *do*, *se*, hier zeggen ze: een, twee, drie. Daarom ga ik naar taalles, zodat ik de taal van hier kan leren. Weet je nog dat we naar de bergen gingen vroeger?'

Als ik moe was droeg papa mij op zijn rug.

'In Nederland zijn geen bergen. De kindjes in jouw klas zijn hier geboren.'

'Niet in Iran?' vraag ik voor de zekerheid.

'Nee, wij moesten die reis maken omdat wij weg wilden uit Iran.'

'Hebben zij ook niet in de gevangenis gezeten?'

Mama schudt haar hoofd.

'Hebben ze nooit hun tanden gepoetst met hun vinger?'

Nee.

Nadat de politieagenten mama de handboeien hadden omgedaan, waren we in een busje gezet en het bos

uit gereden. De twee agenten voorin aten uit een zak chips. Ik kneep in mijn handen van de honger. Via de achteruitkijkspiegel gaf ik ze een vriendelijke lach. Ze draaiden zich niet om, boden niets aan. Door het raam buiten was alles zwart, zwart, zwart tot mijn ogen opeens licht vonden: lantaarnpalen, ze verschenen op stenen muren met woeste ijzeren krullen erop. Ik trok aan mama's spijkerbroek, die nat was, en ik wees omhoog. 'Wat zijn dat?'

'Dat is voor de vogeltjes,' antwoordde ze, 'daar ligt hun eten.'

Wij kregen ons eten van een plastic dienblad op een tafel in een kamer die van buitenaf op slot werd gedraaid. Twee zachte ronde broodjes, een plastic vierkantje met boter, eentje met jam. Ik smeerde een broodje voor mijzelf. 'Nu ben jij,' zei ik.

'Nee, alles is voor jou.'

'Maar mama…'

'Talar! Eet!'

We lagen op een smal bed met tussen ons in haar buik. Kon ik maar veilig bij de baby kruipen. 'Mama,' vroeg ik weer, 'wanneer mag ik naar school?'

Ik wist ook wel dat het geen goed moment was voor zo'n vraag. Ik draaide mijn hoofd, durfde niet naar haar gezicht te kijken, maar dit keer gaf ze wel antwoord.

'Je moet geduld leren hebben, Talar,' zei ze. 'Laten we afspreken dat je niks vraagt over school en papa tot we een huis hebben.'

Een eigen huis, dacht ik, waar zou dat dan staan?

Zou ik dan een eigen kamer krijgen? Zou mijn barbie dan eindelijk uit de doos mogen? Met wie zou ik dan kunnen spelen?

'Talar!' Mijn moeder schudde zachtjes aan mijn schouder. 'Talar, kijk me eens aan.' Ik zag aan haar slome blik hoe moe ze was. 'Alles komt goed,' beloofde ze. 'Alles. Komt. Goed.'

Tot vandaag dacht ik dat alle mensen die ik tegenkwam hun leven ooit zo waren begonnen: eerst Iran, dan de smokkelaar, de agent die ons zijn auto in duwde, het azc. Maar de kinderen in mijn klas hebben nooit door de bossen hoeven rennen. Ze weten niet hoe het is om dagenlang geen eten te hebben of om hun moeder met een grote buik van de grond te trekken. Misschien weten ze niet hoe het is om te huilen zonder geluid en zijn ze daarom zo vrolijk.

Onze eettafel is een cadeau van de vorige bewoners, een politieagent die met zijn vrouw en kinderen naar Gouda is verhuisd. Ze hebben ook de koelkast, een bed en twee kledingkasten voor ons achtergelaten.

Cesar ligt tegen de rugleuning van de bruine bank te slapen. Uit de gaten steekt geel pluis. Mama en ik zitten in stilte aan de tafel te eten. Vroeger deden we dat nooit. In Iran aten er altijd familieleden of vrienden bij ons thuis, of wij bij hen, dan zaten we samen op een kleed op de grond, onze *sofreh*, vol mandjes plat brood,

schoteltjes witte kaas, ui en verse munt.

Een huis zonder bezoek is een leeg huis, zei mama toen ze nog dingen zei.

Ik doorbreek de stilte. 'Mama, we gingen vandaag op school de namen oefenen van onze klasgenoten. Ik had de meeste goed. Mijne hadden ze vaak fout, ze schreven Telar.'

Mijn moeder kijkt even mijn kant op en trekt een lach over haar gezicht die vrijwel meteen weer inzakt.

'Ze zeggen dat ik een moeilijke naam heb, terwijl het maar vijf letters zijn.' Ik tel ze hardop nog een keer na. 'En ik heb drie stickers gekregen van de juf. Ze vond het heel knap.'

Mama's knie trilt tegen de tafelrand.

Het grote voordeel van een eettafel is dat je je handen eronder kan verstoppen. Sinds ik op school zit, bid ik iedere avond. Stiekem. In het begin zag ik het als een taak: ik wilde het gebed foutloos kunnen meedoen met de klas. Maar hoe meer juf Petra vertelt over de Lieve-Heer, die voor ons zorgt, die we bedanken, hoe meer het voelt als iets wat ik zelf wil doen. Ik bid met mijn ogen tot spleetjes geknepen en mijn handen onder het tafelblad.

De kinderen in mijn klas bidden de hele dag door en zijn altijd blij. Ik weet zeker dat het bidden mij ook helpt. Tijdens de reis mocht ik van mama niet naar eten vragen, maar nu ik bid staat het iedere dag op tafel. In bed bid ik voor papa's komst, en voor Cesar, dat hij

stopt met huilen. Ik heb mama niks verteld. Steeds vaker zegt ze nee op dingen. Wat als ze het verbiedt? Dan hebben we straks geen eten meer.

Ik ben zo hard aan het denken dat ik niet gemerkt heb dat mama's vork op de grond is gevallen. Nu is het te laat. Ze is naar beneden gedoken en heeft mijn handen gezien. 'Wat ben je aan het doen?'

Ze heeft haar stem weer terug.

'Bidden,' antwoord ik in het Nederlands.

'Wat is dat?' vraagt zij, in het Perzisch.

Mama zegt dat er twee Talars zijn: een goede en een slechte. Van de goede Talar leer ik hoe het moet, van de slechte hoe het juist niet moet. Liegen, zegt ze, doet de slechte Talar.

Aarzelend leg ik haar uit dat we op school drie keer per dag onze handen samenvouwen en God bedanken. Ik vertel haar over de juf die voorleest uit de Bijbel, een boek waaruit we leren over het leven van de Here Jezus.

Mijn moeder fronst. 'Maar denk jij dan dat God bestaat?'

'Ja,' antwoord ik. 'Dat zegt de juf.'

Mijn moeder wil nog iets zeggen, maar dan gaat de telefoon. Terwijl ze opneemt ren ik naar boven.

Iedere avond draait mama lange telefoonnummers. Eerst houdt ze de hoorn een tijdje in haar hand en wanneer haar zuchten blazen wordt, klemt ze hem tussen

haar hals en schouder en wisselt af en toe van kant. Ik volg haar vanaf de bovenste traptrede, mijn kin in mijn handen en mijn ellebogen op mijn knieën. De gesprekken met *mamanie*, oma, herken ik meteen.

'Ik ben moe, mam. Alsjeblieft, stop met schreeuwen.' 'Omdat ik geen keuze had: je zou mij nooit laten gaan!' 'Was het daar wel veilig dan? Onze vrienden zijn van gebouwen gegooid. Shahla is dood, Kamran is dood…' 'Wat heeft Talar eraan dat haar vader bij jou zit te huilen iedere dag? Hij heeft zijn eigen zoon nog niet eens gezien!'

Ze eindigen elke keer hetzelfde. 'Talar, kom naar beneden! Oma wil je spreken.'

Tree voor tree schuifel ik de trap af. Ook op afstand ben ik bang voor oma Dana. Beneden neem ik de hoorn over. 'Salam, mamanie.'

'Hoe gaat het, schat?' vraagt ze. Haar stem klinkt bang. 'Oma mist je, lieverd.'

Op dagen dat de hele familie bij elkaar was, hielden we bij oma thuis wedstrijden. Alle meisjes op een rij, we staken achterelkaar een been uit, of we lieten een oorschelp zien, of we zwaaiden met onze haren heen en weer. Degene met het mooiste lichaamsdeel won. We gingen net zo lang door tot iedereen in één categorie de beste was geworden: mama was de knapste, oma Dana had de langste wimpers en ik was het nieuwsgierigste kind. Zouden die wedstrijden ook doorgaan zonder ons?

'Luister eens, Talar,' zegt oma, 'Talar, ik hoor dat jul-

lie nu in een dorp wonen. Is dat waar?'

'Ja,' zeg ik, 'iedereen kent elkaar.'

Ik vertel mamanie over de speeltuinen in Moerkapelle en dat de mensen hier met schoenen aan de woonkamer in lopen, dat iedereen familie is van elkaar. Bij ons in de straat wonen drie neven en nichten en twee broers met hun gezinnen. Dan vertel ik haar dat ik Houman mis. En dat ik haar mis, anders gaat ze huilen.

'Nu zijn jullie simpele dorpelingen geworden! Waarom wonen jullie niet in een stad? Ach, die dochter van mij kan zo dom zijn!' Ze zucht. 'Maar zeg dat maar niet tegen mama. Beloof je dat?'

Ik beloof het.

Ik weet zeker dat ze nu haar wenkbrauwen fronst en met haar hoofd heen en weer schudt. 'Jullie hadden nooit weg moeten gaan. Je vader zat hier gisteren nog te huilen!'

'Mag ik Houman spreken?' vraag ik snel, en ze roept hem. Houman is eigenlijk mijn oom, het halfbroertje van mijn moeder. Hij is maar drie jaar ouder dan ik. In bed bid ik ook voor Houman, zodat ik hem weer kan zien. Hij was mijn beste vriendje, maar ik heb geen gedag tegen hem kunnen zeggen. Ik stel me voor hoe hij vanuit zijn slaapkamer in oma's huis naar de telefoon rent, langs de spiegel boven de schouw, de schaal gewassen walnoten op de eettafel en die doorzichtige vaas met de kleurrijke gloed waar een regenboog in zat verstopt. Ik neem een grote hap zuurstof. Een, twee, drie.

'Talar?' zegt Houman. 'Hoe gaat het met je?' Zijn

stem klinkt ouder, minder vrolijk. 'Waarom was je ineens weg? Ik had gekleurde kuikentjes voor je, maar je was er niet meer.' Ik heb hem boos gemaakt, maar wat heb ik fout gedaan? 'Mijn verjaardag heb je ook gemist. Ik ben nu acht, jouw lievelingsgetal. Je vader was er wel.'

Ik draai mijn rug naar mama in de keuken. De tranen stromen over mijn wangen.

'Heb je een mooie kamer?' Zijn stem verzacht weer. 'Heb je al met je barbiepop gespeeld? Wanneer zal ik langskomen?'

Ik hoor hoe oma de hoorn weer overneemt. 'Talar, je moet me iets beloven,' zegt ze. 'Dit is heel belangrijk. Beloof dat je goed voor je broertje zorgt. Je moeder is uitgeput, hoor je? Zij kan dit allemaal niet zonder jou. Je moet haar met alles helpen. Je bent nu geen kind meer.'

'Ja, mamanie,' antwoord ik, terwijl ik Cesar zie spartelen op de bank. Ik veeg de tranen uit mijn gezicht. 'Ik beloof het. Ik zal geen kind meer zijn.'